

Innledning

Eyðun Andreassen

Balladeforskning har i noen grad sklidd i bakgrunnen som folkloristisk forsknings-emne ved nordiske universiteter. Det meste av forskningen på dette området har i noen år funnet sted på de ulike tradisjonsarkivene, som mange ikke er knyttet til universiteter og ikke driver undervisning. Balladeforskning har ellers helt fra faget folke-minnevitenskap ble grunnlagt og inntil for få tiår siden nesten hatt en dominerende plass i fagets profil. I dag er det bare en håndfull forskere, som kan betegnes balladeforskere, dvs. forskere som betrakter den nordiske middelalderballaden eller den eldre episke visen i Norden som sit viktigste forskningsområde.

Blant årsakene til denne utvikling er utvilsomt det forhold, at det har forekommet vanskelig å definere og utarbeide problemstillinger, som kan synes relevante for faget folkloristikk i dag. Kort og forenklet sagt, med den fare en forenkling alltid innebærer, har folkeminnevitenskapens interesse for tekst skiftet til folkloristikkens interesse for kontekst. Dermed har samtiden kommet i fokus, for det er her mulighetene for kontekstuelle studier ligger. Ved utforskningen av samtidige eller nær samtidige

problemstillinger er det også mulig å drive et feltarbeid, som belyser andre sider enn de rent tekstuelle. Et behov for å gjøre faget mere tidsaktuelt ligger vel også i denne forskyvning i interesser, et behov for å forstå og utforske samtidens folkelige kultur og kulturuttrykk.

Enkelte studier fra de seneste år viser imidlertid, at det er fullt mulig å arbeide med eldre tradisjonsmateriale ut fra problemstillinger, utviklet og definert i et nåtidig perspektiv. Bengt Holbek har gjort dette i sin berømte avhandling om folkeeventyrene (1987), og for visernes vedkommende har Iörn Piø (1977 og 1985) og Ann-Mari Häggmann (1992), for bare å nevne et par forskere, gjort spennede studier.

Den eldre episke visen i moderne folkloristisk forskning var tema for et forskersymposium på Kökar i Ålands skjærgård 10-12. september 1993, arrangert av Nordisk institutt for folkedikting i samarbeid med Svenska litteratursällskapet i Finland og Finlands svenska folkmusikinstitut. Målsettingen ved dette høve var nettopp balladeforskningens stilling i dag: "Syftet med symposiet var att inventera dagens

situation på visforskningens område, att finna medel för stärkandet av den framtida balladforskningen genom förnyelse og breddning, samt att finna medel för en nyrekrytering av forskare.” (Häggmann 1994: Förord).

Johannes Klemmensens balladekonferanse ble arrangert på Sandur på Færøyene 30. juni til 3. juli med deltakere fra alle nordiske land uten Island, hvor balladeforskning ser ut til å ha meget lav prioritet, USA, Tyskland og Irland. 200 året for den store balladesamler – Jóannes í Króki – Johannes Klemmensens fødsel var den direkte ytre årsak til konferensen, mens temaet ble valgt med inspirasjon fra diskusjonene på Kökar: Balladenes bruk og gjenbruk for å legge opp til de kontekstuelle aspekter i balladeforskningen.

Denne dobbelte målsetting avspeiler naturligvis også i innleggene. De to første foredragene dreier seg utelukkende om Jóannes í Króki og hans verk. Ólavur Clemmensen, som har opparbeidet seg en betydelig ekspertkunnskap som amatørforsker i lokalhistorie og genealogi, innledte med en kort oversikt over denne balladesamlers liv og personlige forhold. Patricia Conroy har hatt færøyske ballader og især manuskriptene til Jóannes í Króki som et hovedforskningstema i mere enn to tiår og ga gjennom et høyst personlig utformet kåseri et innblikk i denne personlighetens liv og virke, men demonstrerte dessuten det helt spesielle forhold, en forsker kan komme i til en meddeler selv over en tidsmessig avstand på nesten 200 år.

En vitenskapelig utgave av de færøyske balladene var temaet for innlegget til Mic-

hael Chesnutt. Sammen med færøyingen Kaj Larsen arbeider Chesnutt på en fullføring av Chr. Matras og N. Djurhuus' utgave av Svend Grundtvigs og Jørgens Blochs håndskrevne Corpus Carminum Færoensium. Fra et moderne synspunkt vil man hevde, at en vitenskapelig utgave burde bygge direkte på manuskriptene heller enn på Grundtvigs og Blochs kompilasjon, men fordi Chr. Matras og N. Djurhuus lot denne trykke, er det all mulig grunn til å komplettere denne utgaven. Også Kurt Schier snakket om innsamling og (især) publiseringer av færøyske ballader og om forskernes og utgivernes tilbakevirkning på den lokale interessen på Færøyene for dette stoffet. Ville vi i det hele tatt ha hatt så omfattende samlinger av færøyske ballader, hvis ikke det hadde oppstått slik stor interesse for de aller første balladeutgavene tidlig på 1800-tallet hos lærde utenlands, er Schiers spørsmål. Tankegangen er vel ikke ny, men fremstilles her i en overbevisende og grei systematisk og kronologisk gjennomgang.

Bruk og gjenbruk er tema for innleggene til Velle Espeland og Märtha Ramsten, som bl.a. omtaler den kulturpedagogiske virksomheten til Hulda Garborg tidlig i århundret med å overføre den færøyske dansetradisjonen til hhv. Norge og Sverige. I Norge brukes hennes koreografiske gjen-skapelse av færøysk balladedans fortsatt sine steder i folkedansmiljøer, mens vi for Sveriges vedkommende kan snakke om dette som en kortvarig episode, som vel neppe har satt seg spor.

Et trekk ved eldre balladeforskning var de nasjonale aspekter, som i høy grad

preger forskningen til to ruvende forskere som Svend Grundtvig i Danmark og Knut Liestøl i Norge. Spørsmål om alder, opprinnelse og utbredelse sto sentralt. Som Brynjulf Alver påviser, har den nasjonsbyggende ideologien bevisst eller ubevisst preget utformningen av teorien om det såkalte vestnordiske balladeområdet, uten at man i materialet har kunnet finne gode nok empiriske vitnesbyrd om utbredelsen av balladediktningen i dette området. De nasjonale aspektene i synet på balladene kommer likeledes til uttrykk i ulike gjenbruksammenhenger, slik Olav Solberg viser i sin drøftelse av Sigrid Undsets bruk av dette stoffe i sin romankunst med emne fra middelalderen. Motivanalyse er ett viktig metodologisk redskap i denne forskningen, og Bo Almquist viser hvordan bruken av slike kjente metoder kan skaffe frem ny kunnskap om balladediktningen og beslektede genrer i ulike områder og til ulike tider.

Med moderne videoutstyr er det skapt muligheter for å dokumentere episk vise-sang i sin bruksmessige og musikalske kontekst. Selv om ingen balladeforskere fra Island var til stede på konferensen, demonstrerte Svend Nielsen hvordan han gjennom sitt feltarbeid på Island kunne dokumentere visesang på en helt annen og mere fuktbar måte enn tidligere tiders lydbåndinnsamling for ikke å nevne oppskriftene av rene tekster uten noen som helst anvisninger av kontekst, av og til ikke en gang meddelerens navn. Som et eksempel på, hvordan balladene kan belyses med nye problemstillinger om ideologi og kontekst står Ann-Mari Häggmanns foredrag om Magdalena visen. Hennes innlegg bygger

naturligvis på hennes avhandling om emnet, men har for anledningen særlig vekt på de færøyske variantene av denne nordiske legendevisen.

Konferensen henvendte seg både til forskere og almenheten, og til alle foredrag var salen så å si fullsatt med omkring 80-90 tilhørere, folk fra Sandur, studenter fra Fróðskaparsetur Føroya og interesserte fra hele Færøylene. Torsdag og fredag kveld sto to foredrag på programmet beregnet mest for almenheten. Begge ble holdt på færøysk og trykkes her i sin opprinnelig språkform. Jóhan Hendrik Winther Poulsen snakket om Johannes Klemmensens balladeoppskrifter i språkhistorisk lys og beskrev den eldre lokale dialekten ut fra disse optegnelser, mens forsker Kaj Larsen snakket generelt om og drøftet ulike sider ved Klemmensens balladeoppskrifter.

Det at konferensen både var beregnet på lek og lærd gjenspeiles også i innleggene. Noen er rettet direkte mod den interesserte offentligheten, mens andre tar opp forskningsproblemer i engere forstand, dog på en slik måte, at ikke utelukkende forskere eller spesialister kan ha glede av dem. Av denne grunn kan de ulike innleggene synes noe ujevne, hvilket altså kommer av at de innbudte deltakere har hatt ulike målgrupper i tankene.

Konferensen ble arrangert av Sands Fornminnafelag og Føroyamálsdeildin ved Fróðskaparsetur Føroya i samarbeid med Nordisk institutt for folkediktning i Åbo (NIF). NorFa (Nordisk Forskerakademi) og NIF finansierte konferensen, som også fikk støtte fra Færøyenes Landsstyre, Mentunargrunnur Føroya Løgtings og Dansk

Færøsk kulturfond. Medlemmer i arrangementskomitéen var Julianna Joensen, Marna Jacobsen (Sands Fornminnafelag), Rannveig Winther og Eyðun Andreassen (Føroyamálsdeildin). De to siste har ansvaret for konferensens faglige del.

Literatur:

- Holbek, Bengt. 1987. *Interpretation of Fairy Tales*. FFC nr. 239. Academia Scientiarum Fennica. Helsinki.
- Häggmann, Ann-Mari. 1992. *Magdalena på källebro. En studie i finlandssvensk vistradition med utgångspunkt i visan om Maria Magdalena*. Svenska litteratursällskapet i Finland. Helsingfors.
- Häggmann, Ann-Mari, (ed.). 1994. *Nordisk Vistradisjon. Den episka visan*. NIF Rapport nr. 8. Åbo.
- Piø, Iørn. 1977. Om at læse sungne ballader. *Sumlen*, 9-19. Stockholm.
- Piø, Iørn. 1985. *Nye veje til folkevisen*. Gyldendal. København.

Eyðun Andreassen
Føroyamálsdeildin
Fróðskaparsetur Føroya
FR-100 Tórshavn
Færøerne